

ISSN: 2181-9416

3-SON, 2026

YURIST AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

HUQUQIY, IJTIMOY, ILMIY-AMALIY JURNAL

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
eLIBRARY.RU

YURIST AXBOROTNOMASI

3-SON

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3

LAWYER HERALD

ISSUE 3

KUDRATOV Sanjar Marupovich

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish akademiyasi Raqamli kriminalistika ilmiy-tadqiqot instituti bo'lim katta prokurori
E-mail: sanjar1989@list.ru

SUD-EKSPERTIZA MUASSASALARI XULOSALARINI BAHOLASH MEZONLARI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Iqtibos keltirish uchun (для цитирования, for citation): KUDRATOV S.M. Sud-ekspertiza muassasalari xulosalarini baholash mezonlari va o'ziga xos xususiyatlari // Yurist axborotnomasi – Вестник юриста – Lawyer herald. № 3 (2026) B. 140-147.

3 (2026) DOI <https://doi.org/10.34920/2181-9416/2026/3-014>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada jinoyat protsessida sud eksperti xulosasining dalil sifatidagi protsessual mohiyati, uni baholash mezonlari va amaliyotda yuzaga kelayotgan nazariy-huquqiy muammolar kompleks tahlil qilinadi. Maqolada ekspert xulosasining ilmiy asoslanganligi, ishonchliligi, maqbulligi hamda boshqa dalillar bilan o'zaro muvofiqligi uning isbotlash jarayonidagi ahamiyatini belgilaydigan asosiy omillar sifatida yoritiladi.

Muallif amaldagi jinoyat-protsessual qonunchilikda ekspert xulosasini baholashga doir maxsus va differensial tartib yetarlicha mustahkamlanmaganini asoslab, bu holat huquqni qo'llash amaliyotida turlicha yondashuvlarga sabab bo'lishini ta'kidlaydi. Maqolada protsessual talablarga rioya etish, ekspertning vakolati va xolisligini aniqlash, tadqiqot obyektlari hamda qiyosiy namunalarning haqiqiyiligi, qo'llanilgan metodikalarning ilmiy ishonchliligi, xulosaning mantiqiy izchilligi va tushunariligi alohida mezonlar sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, davlat va nodavlat sud-ekspertiza tashkilotlari xulosalarini baholashda yagona normativ-metodik yondashuvni shakllantirish zarurati asoslanadi. Xulosa qismida taklif etilgan mezonlarni amaliyotga joriy etish dalillarni baholash samaradorligini oshirish, protsessual xatolarning oldini olish va odil sudlov sifatini ta'minlashga xizmat qilishi qayd etiladi. Maqolada jinoyat ishlarida maxsus bilimlardan foydalanishning protsessual kafolatlarini kuchaytirish, ekspert xulosasining daliliy qiymatini xolis baholash va sud-tergov faoliyatida yagona standartlarni qaror toptirishga yo'naltirilganligi bilan ahamiyatlidir hamda nazariy jihatdan muhim sanaladi.

Kalit so'zlar: sud ekspertizasi, davlat va nodavlat sud eksperti, ekspert xulosasi, dalillar, jinoyat protsessi, baholash mezonlari, protsessual talablar, ilmiy asoslanganlik, xolislik, ishonchlilik.

КУДРАТОВ Санжар Марупович

Старший прокурор отдела
Научно-исследовательского института цифровой криминалистики
Правоохранительной академии Республики Узбекистан
E-mail: sanjar1989@list.ru

КРИТЕРИИ И ОСОБЕННОСТИ ОЦЕНКИ ЗАКЛЮЧЕНИЙ СУДЕБНО-ЭКСПЕРТНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ

АННОТАЦИЯ

В данной статье комплексно анализируются процессуальная сущность заключения судебного эксперта как доказательства в уголовном процессе, критерии его оценки, а также

теоретико-правовые проблемы, возникающие в правоприменительной практике. В исследовании научная обоснованность, достоверность, допустимость заключения эксперта и его согласованность с иными доказательствами рассматриваются в качестве основных факторов, определяющих его значение в процессе доказывания.

Автор обосновывает, что в действующем уголовно-процессуальном законодательстве специальный и дифференцированный порядок оценки заключения эксперта закреплён недостаточно, что обуславливает формирование различных подходов в правоприменительной практике. В статье в качестве самостоятельных критериев рассматриваются соблюдение процессуальных требований, установление компетентности и объективности эксперта, подлинность объектов исследования и сравнительных образцов, научная надёжность применённых методик, логическая последовательность и ясность заключения. Кроме того, обосновывается необходимость формирования единого нормативно-методического подхода к оценке заключений государственных и негосударственных судебно-экспертных организаций.

В заключительной части отмечается, что внедрение предложенных критериев в практику будет способствовать повышению эффективности оценки доказательств, предупреждению процессуальных ошибок и обеспечению качества правосудия. Результаты исследования имеют значение с точки зрения укрепления процессуальных гарантий использования специальных знаний по уголовным делам, объективной оценки доказательственного значения экспертного заключения и формирования единых стандартов в судебно-следственной деятельности.

Ключевые слова: судебная экспертиза, государственный и негосударственный судебный эксперт, экспертное заключение, доказательства, уголовный процесс, критерии оценки, процессуальные требования, научная обоснованность, объективность, достоверность.

SANJAR Kudratov

Senior Prosecutor of the Department,
Research Institute of Digital Forensics,
Law Enforcement Academy of the Republic of Uzbekistan
E-mail: sanjar1989@list.ru

CRITERIA FOR EVALUATING THE CONCLUSIONS OF FORENSIC EXPERT INSTITUTIONS AND THEIR SPECIFIC FEATURES

ANNOTATION

This article provides a comprehensive analysis of the procedural nature of a forensic expert's opinion as evidence in criminal proceedings, the criteria for its assessment, and the theoretical and legal issues arising in law enforcement practice. The study examines the scientific validity, reliability, admissibility, and consistency of an expert opinion with other evidence as key factors determining its significance in the process of proof.

The author substantiates that the current criminal procedural legislation does not sufficiently establish a special and differentiated procedure for assessing expert opinions, which leads to divergent approaches in law enforcement practice. The article considers compliance with procedural requirements, determination of the expert's competence and impartiality, authenticity of the objects of examination and comparative samples, scientific reliability of the applied methodologies, logical consistency, and clarity of the opinion as separate assessment criteria. In addition, the necessity of developing a unified regulatory and methodological approach to the assessment of opinions issued by both state and non-state forensic expert institutions is substantiated.

The conclusion notes that the implementation of the proposed criteria in practice will contribute to improving the effectiveness of evidence assessment, preventing procedural errors, and ensuring the quality

of justice. The findings of the study are significant in terms of strengthening procedural guarantees for the use of special knowledge in criminal cases, ensuring an objective assessment of the evidentiary value of expert opinions, and establishing unified standards in judicial and investigative practice.

Keywords: forensic examination, state and non-state forensic expert, expert conclusion, evidence, criminal proceedings, evaluation criteria, procedural requirements, scientific validity, impartiality, reliability.

O'zbekiston Respublikasida sud ishlarini yuritishda maxsus bilimlardan foydalanish, xususan jinoyat protsessida sud ekspertizasining isbotlashdagi ahamiyati ortib bormoqda. Sud-ekspertiza tadqiqotlari ish uchun ahamiyatli holatlarni aniqlashda obyektiv va ishonchli dalil manbai sifatida muhim o'rin tutadi.

Ilmiy-texnik taraqqiyot sud ekspertizasining yangi turlari va metodikalarini joriy etish, mavjud usullarni takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Shu bilan birga, ekspert xulosasining ilmiy asoslanganligi, ishonchliligi va protsessual ahamiyatini baholash tergovchi, prokuror va sud uchun muayyan murakkabliklarni keltirib chiqaradi.

Sud eksperti xulosasi jinoyat protsessidagi boshqa dalillar kabi tekshirish va baholashning umumiy protsessual talablariga bo'ysunadi. Ekspertizaning samaradorligi tadqiqot turini to'g'ri belgilash, obyektlarni to'liq taqdim etish hamda ekspert oldiga qo'yiladigan savollarni aniq, mantiqiy va protsessual jihatdan asosli shakllantirishga bog'liq. Ekspertiza qonunchilikda belgilangan tartibda tayinlanib, materiallarni taqdim etish, ekspertni huquq va majburiyatlari bilan tanishtirish, tadqiqot o'tkazish va xulosani rasmiylashtirish bosqichlarini qamrab oladi.

Ekspert xulosasining protsessual mohiyati – jinoyat ishi bo'yicha isbotlanishi lozim bo'lgan holatlar yuzasidan mustaqil dalil manbai bo'lishidir. U ekspertning maxsus bilimlari asosida, jinoyat ishi materiallarini o'rganish natijasida shakllantiriladi.

Olimlarimiz D. Bazarova va I. Astanovlarning fikriga ko'ra sud ekspertiza xulosasi muayyan huquqiy (protsessual-huquqiy) xususiyatga ega. "Ekspertiza xulosasi – ekspertiza tadqiqoti natijasida ekspertning fan, texnika, san'at, kasb-hunar sohalari bo'yicha maxsus bilimidan foydalanib, surishtiruvchi, tergovchi, sud tomonidan yuborilgan ekspertiza tayinlash to'g'risidagi qaror, ajrimda aks etgan savollariga bergan javobi aks etgan dalil manbai hisoblangan protsessual hujjatdir" [1].

O'zbekiston Respublikasi JPKning 184-moddasiga muvofiq, ekspert tekshiruv natijalari bo'yicha ekspert yoki ekspertlar komissiyasi tomonidan xulosa tuziladi va imzolanadi. Unda ekspertizani o'tkazish asosi, vaqti va joyi, uni tayinlagan organ yoki shaxs, ekspert va ekspertiza tashkiloti haqidagi ma'lumotlar, qo'yilgan savollar, tadqiqot obyektlari, ish materiallari, qo'llanilgan usullar hamda ular asosida berilgan javoblar aks ettiriladi.

Ekspert xulosasiga tadqiqot natijalarini tasdiqlovchi materiallar ilova qilinib, ular xulosaning tarkibiy qismi hisoblanadi. Agar tadqiqot obyektlari, materiallar yoki ekspertning maxsus bilimlari qo'yilgan savollarga javob berish uchun yetarli bo'lmasa, bu holat xulosada asoslantirilishi lozim. JPKning 185-moddasiga ko'ra, savollarni maxsus bilimlar asosida hal etish imkoni bo'lmagan taqdirda, ekspert xulosa berishning iloji yo'qligi haqida asoslantirilgan hujjat tuzadi [2].

Shu bilan birga, ekspert xulosasini baholashda qo'llanilgan metodikaning ilmiy asoslanganligi, tadqiqot jarayonining to'g'riligi va xulosalarning ishonchliligini maxsus bilimlarsiz xolis baholash qiyin. Amaliyotda ekspert hal etgan masalalar uning vakolati va kompetensiyasi doirasiga kirishini aniqlash ham murakkablik tug'diradi.

Amaldagi jinoyat-protsessual qonunchilikda ekspert xulosasini baholashning maxsus tartibi batafsil belgilanmaganligi sababli u umumiy dalillarni baholash mezonlari asosida tekshiriladi. Biroq ekspert xulosasi maxsus bilimlarga asoslangan mustaqil dalil manbai sifatida o'ziga xos xususiyatga ega bo'lib, uni baholashda aniq, ilmiy asoslangan va differensial yondashuv zarur.

L.O. Barakayevning fikricha, ekspert xulosasini baholashda, eng avvalo, xulosa obyektining ishga daxldorligi, maqbulligi, ishonchliligi, taqdim etilgan ma'lumotlarning to'liqligi, qo'llanilgan metodikaning ilmiy asoslanganligi, shuningdek xulosaning obyektiv, aniq va tushunarli ifodalangani tekshirilishi shart. Bu yondashuv ekspert xulosasini baholashda universal mezonlar tizimini taklif etadi" [3].

Fikrimizcha, amaliyot uchun L.O. Barakayevning mezonlar tizimi nisbatan samaraliroq, chunki u ekspert xulosasini faqat protsessual shakl nuqtayi nazaridan emas, balki uning ilmiy asoslanganligi va isbotlovchi ahamiyati bilan birga baholash imkonini beradi.

Ekspertiza maxsus bilimga ega shaxs - ekspert tomonidan o'tkaziladi. Hozirgi kunda respublikamizda davlat sud-ekspertiza muassasalari bilan bir qatorda nodavlat sud-ekspertiza tashkilotlari ham rivojlanib, ularni jinoyat ishlari yurituviga jalb etish ehtiyoji ortib bormoqda.

Shu bois ekspert xulosasini isbotlash subyektlari tomonidan baholash masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Zero, unda bayon etilgan faktlar tergovchi, surishtiruvchi, prokuror va sudyaning ichki ishonchini shakllantirishga xizmat qiladi.

Jinoyat-protsessual kodeksining 187-moddasiga ko'ra, ekspert xulosasi tergovga qadar tekshiruvni amalga oshiruvchi organning mansabdor shaxsi, surishtiruvchi, tergovchi yoki sud tomonidan jinoyat ishi yoki tergovga qadar tekshiruv materiallari bo'yicha to'plangan boshqa dalillar bilan birgalikda uning ilmiy asoslanganligi va ekspertiza o'tkazish uchun belgilangan barcha protsessual qoidalarga rioya etilganligi nuqtayi nazaridan baholanadi.

Ekspertning xulosasi surishtiruvchi, tergovchi yoki sud uchun muqarrar daliliy kuchga ega emas. Xulosaga qo'shilmaslik qarorda yoki ajrimda asoslab berilishi lozim.

Agar jinoyat ishi yoki tergovga qadar tekshiruv materiallari bo'yicha bir necha ekspertiza o'tkazilgan va ekspertlar bir xil fikrga kelmagan bo'lsa, tergovga qadar tekshiruvni amalga oshiruvchi organning mansabdor shaxsi, surishtiruvchi, tergovchi yoki sud ba'zi ekspertlarning xulosalariga qo'shilish va boshqa ekspertlarning xulosalariga qo'shilmaslik to'g'risidagi o'z fikrini asoslab berishi lozimligi belgilangan.

Bu borada olimlarimiz A.X. Raxmankulov va D.M. Mirazovlar tomonidan ham "ekspert xulosasi tergovchi tomonidan ish bo'yicha to'plangan boshqa dalillar bilan birgalikda uning ilmiy asoslanganligi va ekspertiza o'tkazish uchun belgilangan barcha protsessual qoidalarga rioya etilganligi nuqtayi nazaridan baholashi" haqida fikr yuritgan [4].

Ekspert xulosasini jinoyat ishi bo'yicha boshqa dalillar bilan tahlil qilish va taqqoslashda isbotlash subyektlari barcha dalillarni baholash natijasi ularning jinoyat ishini mazmunan hal qilish uchun yetarli ekanligi to'g'risidagi xulosani inobatga olishlari lozim.

Y.V. Kudryavsev ekspert xulosasini baholashda, avvalo, uning ekspertiza o'tkazishga oid qonunchilik va idoraviy talablarga muvofiqligini tekshirish, keyin xolislik, to'liqlik va ishonchlilik mezonlari asosida baholash, yakunda esa xulosaning rasmiylashtirilishini tahlil qilish zarurligini ta'kidlaydi [5].

Fikrimizcha, A.X. Raxmankulov va D.M. Mirazovlarning yondashuvi ekspert xulosasini jinoyat ishidagi boshqa dalillar bilan birgalikda baholash zarurligini ko'rsatishi bilan ahamiyatlidir. Bu yondashuv dalillar tizimida ekspert xulosasining o'rnini aniqlashga xizmat qiladi. Y.V. Kudryavsevning qarashi esa nisbatan kengroq bo'lib, unda ekspert xulosasini baholashda avvalo uning qonuniyligi, so'ng xolisligi, to'liqligi, ishonchliligi hamda rasmiylashtirilish sifati tekshirilishi lozimligi asoslanadi.

Shu sababli, amaliyot uchun Kudryavsev tomonidan ilgari surilgan yondashuv samaraliroq hisoblanadi. Chunki u ekspert xulosasini faqat boshqa dalillar bilan taqqoslash bilangina cheklanmay, balki uning protsessual tartibga muvofiqligi, ilmiy asoslanganligi va daliliy kuchini kompleks baholash imkonini beradi.

Sud amaliyoti ham ekspert xulosasini boshqa dalillardan ajratilgan holda qabul qilish noqonuniy va asossiz qarorlarga olib kelishi mumkinligini ko'rsatadi. Masalan, Buxoro viloyati sud amaliyotiga oid ishda birinchi instansiya sudi dastlabki va qo'shimcha sud-tibbiy ekspertiza xulosalarini maqbul dalil sifatida baholagan. Apellyatsiya instansiyasi qayta va komission sud-tibbiy ekspertizalarni tayinlaganidan so'ng, burun suyagi sinishi yangi emas, balki eski jarohat ekani aniqlangan. Natijada dastlabki ekspert xulosalari nomaqbul deb topilib, ayblov hukmi bekor qilingan va shaxs oqlangan [6].

Keyingi bosqichda ekspertning mutaxassisligi tayinlangan ekspertiza turiga muvofiqligi, uning protsessual huquq va javobgarlik to'g'risida ogohlantirilgani hamda ekspertiza o'tkazishga oid qonunchilik talablariga amal qilingani baholanadi. Baholovchi subyekt maxsus bilimlarga ega bo'lmagan hollarda tadqiqot jarayonini to'liq ilmiy baholay olmasligi mumkin, biroq qo'llanilgan metodikaning ilmiy asoslanganligi, amaliyotda tan olinganligi va ilmiy manbalar bilan tasdiqlanganligini umumiy tarzda tekshirishi mumkin.

Shuningdek, ekspert oldiga qo'yilgan savollar va berilgan javoblar o'rtasidagi muvofiqlik, javoblarning to'liqligi, xolisligi va mantiqiy izchilligi baholanishi zarur. Ekspert xulosalari tadqiqot jarayoni va uning natijalariga bevosita asoslangan bo'lishi lozim.

Masalan, E.P. Potsinkaya va E.I. Galyashina ekspert xulosasini baholashni bir nechta o'zaro bog'liq bosqichlarda amalga oshirish lozimligini ta'kidlaydilar [7]. Unga ko'ra, dastlab ekspertiza tayinlashda qonun talablariga rioya etilgani, tadqiqot obyektlari va namunalarning haqiqiyliigi hamda yetarliligi tekshiriladi. Keyin qo'llanilgan metodikaning ilmiy asoslanganligi va muayyan holatda qo'llashga muvofiqligi baholanadi.

Bizningcha, ekspert xulosasini baholash uni bevosita bir nechta o'zaro bog'liq bo'limlar kesimida tahlil qilish orqali amalga oshirilishi lozim.

Baholashning har bir bosqichiga qisqa to'xtalib o'tamiz.

Protsessual talablarga rioya etilgan-etilmaganligini tekshirish.

Ekspert xulosasini baholashda, avvalo, ekspertizani o'tkazgan subyektning shaxsi, kasbiy malakasi, xolisligi va protsessual maqomi tekshirilishi lozim.

Fikrimizcha, mazkur masala ekspertizani tayinlashga tayyorgarlik bosqichida hal etilishi maqsadga muvofiq. Chunki ekspert nomzodining maxsus bilimi, vakolati va qonun talablariga muvofiqligini oldindan aniqlash kelgusida xulosaning ishonchliligiga oid shubhalarni kamaytiradi, takroriy ekspertiza tayinlash ehtimolini cheklaydi hamda jinoyat protsessi asossiz cho'zilishining oldini oladi.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining 64-moddasiga muvofiq, xulosa berish uchun zarur fan, texnika, san'at yoki hunar sohasida maxsus bilimga ega bo'lgan har qanday jismoniy shaxs ekspert sifatida jalb etilishi mumkin. Davlat sud ekspertining malakasi esa "Sud ekspertizasi to'g'risida"gi qonunning 11-moddasida belgilangan talablar orqali aniqlanadi. Unga ko'ra, davlat sud eksperti tegishli ma'lumotga, muayyan sud-ekspert ixtisosligi bo'yicha tayyorgarlikka va belgilangan tartibdagi attestatsiyaga ega bo'lishi lozim [8].

Biroq amaldagi Jinoyat-protsessual kodeksi va "Sud ekspertizasi to'g'risida"gi qonunda nodavlat sud ekspertlari uchun aniq malaka mezonlari yetarlicha belgilanmagan. Ushbu huquqiy bo'shliq ularning jinoyat protsessidagi maqomi, ekspert tadqiqotlari sifati va xulosalarining ishonchliligiga oid nazariy hamda amaliy muammolarni yuzaga keltiradi.

Ekspert xulosasining maqbulligini ta'minlovchi muhim protsessual kafolatlardan biri ekspertni rad etish asoslarini tekshirishdir. JPKning 78-moddasiga ko'ra, ekspert ishda ishtirok etayotgan shaxslarga xizmat yoki boshqa jihatdan tobe bo'lsa, uning xolisligiga shubha tug'diruvchi holatlar mavjud bo'lsa, kasbiy noloyiqliigi ayon bo'lsa yoki ish qo'zg'atilishiga asos bo'lgan taftish yoxud idoraviy tekshiruvda ishtirok etgan bo'lsa, jinoyat ishini yuritishda ekspert sifatida qatnashishi mumkin emas.

Shuningdek, Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 21-fevraldagi 73-son qarori bilan tasdiqlangan namunaviy nizomda nodavlat sud eksperti tomonidan tadqiqot o'tkazishni istisno etuvchi holatlar belgilangan. Unga ko'ra, qarindoshlik, mulkiy, tashkiliy yoki boshqa manfaatdorlik, shuningdek, ekspertning xolisligi va beg'arazligiga shubha uyg'otuvchi holatlar mavjud bo'lsa, ekspertiza o'tkazilishiga yo'l qo'yilmaydi. Bunday vaziyatda ekspert rahbarni xabardor qilishi, rahbar esa tadqiqotni boshqa ekspertga topshirishi yoki materiallarni ijrosiz qaytarishi lozim. Mazkur talablarni buzish qonunchilikda belgilangan javobgarlikni keltirib chiqaradi [9].

Ekspert xulosasini baholashda qiyosiy tadqiqot uchun namunalar olishning protsessual tartibiga rioya etilgani ham muhim ahamiyatga ega. Bunda nafaqat dastlabki tergov jarayonida olingan namunalar, balki ekspert tadqiqotining tayyorgarlik va eksperimental bosqichlarida shakllantirilgan namunalar ham baholanadi. Shu sababli isbotlash subyektlari jinoyat-protsessual talablar bilan bir qatorda kriminalistik qoidalarni ham inobatga olishlari zarur.

Ayniqsa, hodisa sodir bo'lgan joyni ko'zdan kechirish, tintuv yoki olib qo'yish jarayonida olingan izlar va ashyoviy dalillarning protsessual taqdiri alohida baholanishi lozim. Ularni aniqlash, olib qo'yish, bayonnomada aks ettirish, qadoqlash, tashish, keyinchalik ko'zdan kechirish va ashyoviy dalil sifatida tan olish tartibiga rioya etilgani ekspert xulosasining maqbulligiga bevosita ta'sir qiladi. Agar ekspert xulosasi qonun buzilishi bilan olingan dalillarga asoslangan bo'lsa, u maqbul dalil sifatida e'tirof etilmasligi mumkin.

Shuningdek, tadqiqotda foydalanilgan namunalarning yetarliligi, yaroqliligi, tekshiruv vaqtidagi holati, ularning aynan qaysi obyektlarga tegishli ekani, ashyoviy dalillar bilan aralashtirilmagani hamda ekspert tomonidan eksperimental namunalar olish tartibi tekshirilishi lozim. Bunda ashyoviy dalillarning individual belgilari bayonnoma va qarorlardagi ma'lumotlar bilan ekspert xulosasidagi tadqiqot obyektlari tavsifi orqali solishtiriladi.

Tadqiqot obyektlarining haqiqiyliги va yetarliligini baholash, qo'llanilgan ekspert metodikalarining ilmiy asoslanganligi, tadqiqotning to'liqligi va har tomonlamaligini baholash.

Ekspert xulosasining maqbulligini baholash ekspertiza obyektlarining qonuniy manbalardan va protsessual tartibga muvofiq olinganligini aniqlashdan boshlanadi. Obyektlarni g'ayri-protsessual usulda olish, ekspertizani vakolatsiz shaxs tomonidan tayinlash yoki ekspert vakolatiga kirmaydigan masalalar yuzasidan xulosa berish uning daliliy ahamiyatini shubha ostiga qo'yadi.

Ekspertizani tayinlash va o'tkazishda ayblanuvchining qaror yoki ajrim bilan tanishish, iltimosnoma kiritish, ekspert xulosasi yuzasidan bayonot va tushuntirish berish huquqlari ta'minlangan bo'lishi lozim. Shu bilan birga, xulosani baholashda qo'llanilgan metodikaning ilmiy asoslanganligi, tadqiqotning to'liqligi, xolisligi va ekspert ixtisosligi doirasida amalga oshirilgani muhim mezon hisoblanadi.

Ekspert metodikasi tadqiqot obyektini o'rganish tartibi, qo'llaniladigan usul va vositalar, natijalarni baholash mezonlari hamda metodikani qo'llash chegaralarini qamrab olgan ilmiy asoslangan tizimdir. Ayniqsa, nodavlat sud-ekspertiza tashkilotlarida qo'llaniladigan metodikalarning aprobatsiyadan o'tganligi, amaliyotda tan olinganligi va tadqiqot predmetiga muvofiqligi xulosaning ishonchligini belgilaydi.

Shu bois ekspert xulosasida foydalanilgan manbalarning aniq, zamonaviy va ilmiy asoslangan bo'lishi uning xolisligi, to'liqligi va isbotlovchi ahamiyatini baholashda muhim mezondir. Noaniq, eskirgan yoki ilmiy jihatdan asoslanmagan manbalarga tayanish esa ekspert xulosasining maqbulligi va ishonchligiga nisbatan asosli shubha tug'diradi.

Xalqaro tajriba ekspert xulosasini baholashda sud faqat uning rasmiy tuzilganligi bilan cheklanmasligi, balki metodikaning ilmiy ishonchligi va muayyan ish holatlariga to'g'ri tatbiq etilganini ham tekshirishi zarurligini ko'rsatadi. AQSH Federal dalillar qoidalarining 702-qoidasiga ko'ra, ekspert ko'rsatuvi yetarli fakt yoki ma'lumotlarga asoslangan, ishonchli prinsip va metodlar

mahsuli bo'lgan hamda ushbu metodlar ish holatlariga ishonchli tatbiq etilgan bo'lishi kerak. "Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals" ishida esa sud metodikasining tekshirilganligi, ilmiy nashrlarda muhokama qilinganligi, xatolik darajasi, standartlar mavjudligi va ilmiy jamoatchilikda qabul qilinganligi kabi mezonlarni hisobga olishi lozimligi belgilangan [10].

S.V. Xomutov ta'kidlaganidek, yangi turdagi ekspertizalarni o'tkazishda nostandart tadqiqot usullari va vositalaridan ehtiyotkorlik bilan foydalanish lozim. Zero, bunday yondashuv ishonchsiz xulosalar xavfini oshirib, ekspert tadqiqoti natijalarining ilmiy asoslanganligini baholashni murakkablashtirishi mumkin [11].

Ekspert xulosalarining aniqligi va asoslanganlik darajasini tekshirish, qo'yilgan savollarga muvofiqligi va ish bo'yicha boshqa dalillar bilan taqqoslanishi nuqtayi nazaridan baholanishi.

Ekspert xulosasini baholashda uning aniqligi, to'g'riligi, mantiqiy izchilligi, to'liqligi, qo'yilgan savollarga muvofiqligi hamda ishdagi boshqa dalillar bilan uyg'unligi asosiy mezon sifatida qaraladi.

Xulosaning aniqligi fikrlarning bir ma'noli bayon etilishida, to'g'riligi esa aniqlangan holatlar bilan yakuniy xulosalar o'rtasidagi muvofqlikda namoyon bo'ladi. Mantiqiy izchillik tadqiqot jarayoni, oraliq natijalar va yakuniy xulosalarning o'zaro bog'liqligini anglatadi. To'liqlik esa tadqiqotning metodik talablarga muvofiq o'tkazilishi va qo'yilgan savollarga yetarli javob berilishi bilan belgilanadi. Shuningdek, ekspert xulosasi boshqa dalillar bilan qiyosiy tahlil qilinib, uning ishonchliligi, yetariligi va dalillar tizimidagi o'zaro muvofiqligi aniqlanadi.

O.V. Chelishcheva va A.I. Borsov ekspert xulosasiga qo'yiladigan muhim talablardan biri sifatida uning tushunarli bo'lishini asosli ravishda ta'kidlaydilar [12]. Bu ekspert xulosasi mazmuni sud protsessi ishtirokchilari uchun maxsus izohlarsiz anglashilarli bo'lishi lozimligini anglatadi.

Fikrimizcha, ochiqlik talabi ekspert xulosasining faqat yakuniy qismi bilan cheklanmasdan, uning butun mazmuniga tatbiq etilishi lozim. Xususan, tadqiqot jarayoni, qo'llanilgan usullar, olingan natijalar va ularning ilmiy asoslari sud protsessi ishtirokchilari uchun, maxsus bilimga ega bo'lish-bo'lmasligidan qat'i nazar, tushunarli tarzda bayon etilishi, shuningdek xulosaning tadqiqot qismida maxsus atamalar izohlanishi hamda tadqiqot borishi va natijalari aniq qayd etilishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Jinoyat protsessida ekspert xulosasini baholash rasmiy-protsessual va mazmuniy mezonlar asosida amalga oshiriladi. Rasmiy mezonlar ekspertizani tayinlash va o'tkazish tartibiga, xulosani rasmiylashtirish talablariga rioya etilgani hamda ekspert ishtirokini istisno etuvchi holatlar mavjud emasligini qamrab oladi. Mazmuniy mezonlar esa obyektlarning maqbulligi, materiallarning yetariligi, xulosalarning tadqiqot natijalari bilan asoslanganligi va ularning isbotlovchi ahamiyatini belgilaydi.

Shu bois tergovchi, prokuror va sud tomonidan, jumladan nodavlat sud eksperti xulosasini baholash amaliyotini bixillashtirish maqsadida ushbu mezonlarni normativ-metodik jihatdan mustahkamlash maqsadga muvofiq.

Shu munosabat bilan ekspert xulosasini baholashda quyidagi mezonlarni qo'llash maqsadga muvofiq: ekspertiza tayinlash va o'tkazishda protsessual talablarga rioya etilganligi, ekspertning maxsus bilim va vakolatga egaligi, tadqiqot obyektlari hamda qiyosiy namunalarning haqiqiyliigi va yetariligi, qo'llangan metodikalarning ilmiy asoslanganligi, tadqiqotning to'liqligi, xulosaning aniqligi, asosliliigi va boshqa dalillar bilan uyg'unligi.

Mazkur mezonlarni amaliyotga joriy etish barcha toifadagi sud eksperti xulosalarini, jumladan, nodavlat sud-ekspertlik tashkilotlari tomonidan berilgan xulosalarni baholashda subyektiv yondashuvlarni kamaytirish, protsessual xatolarning oldini olish, dalillarning maqbulligi va ishonchliligini aniqlash samaradorligini oshirish, shuningdek, sud-tergov amaliyotida huquqni qo'llash bo'yicha yagona yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

IQTIBOSLAR/SNOSKI/REFERENCES:

1. Bazarova D., Astanov I.R. Kriminalistika va ekspertiza: darslik. Toshkent: TDYU, 2020. 618 b. Elektron kutubxona: <https://proacademy.uz/uz-lat/e-library/index?alias=478>.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi — Lex.uz. URL: <https://lex.uz/docs/-111460>.
3. Barakayev L.O. Jinoyat ishlarini yuritishda maxsus iqtisodiy bilimlardan foydalanishning nazariy-huquqiy va amaliy muammolari: yurid. fan. dokt. (DSc) diss. avtoref. Toshkent, 2025. ProAcademy avtoreferatlar bazasi: <https://proacademy.uz/ru/menu/avtoreferat>.
4. Raxmankulov A.X., Mirazov D.M. Dastlabki tergov: darslik. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2012. 455 b. Elektron manba: <https://www.yumpu.com/id/document/view/49837747/dastlabki-tergov-raxmankulov-ax-mirazov-dm-darslik>.
5. Кудрявцев Ю.С. Об оценке экспертного заключения // Судебная власть и уголовный процесс. 2018. № 3. С. 102–106. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ob-otsenke-ekspertnogo-zaklyucheniya>.
6. "Ekspertni chalg'itgan dalil nohaq jazo tayinlanishiga sabab bo'ldi." O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi rasmiy sayti — Sud.uz. URL: <https://sud.uz/news-2025-03-26-1>
7. Россинская Е.Р., Галяшина Е.И. Настольная книга судьи: судебная экспертиза. Москва: Проспект, 2010. 464 с. URL: https://tse.expert/upload/iblock/c15/Nastolnaya-kniga-sudii.-Sudebnaya-ekspertiza_Rossinskaya-E.R._Galyashina-E.I_2010-464s.pdf.
8. O'zbekiston Respublikasi "Sud ekspertizasi to'g'risida"gi qonuni. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi — Lex.uz. URL: <https://lex.uz/docs/-1633102>.
9. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 21-fevraldagi 73-son "Sud ekspertizasi tadqiqotlarini o'tkazish tartibi to'g'risidagi namunaviy nizomni tasdiqlash haqida"gi qarori. <https://www.lex.uz/uz/docs/-6388692>.
10. Federal Rules of Evidence. Rule 702. Testimony by Expert Witnesses. Legal Information Institute, Cornell Law School. URL: https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702
11. Хомутов С.В. О некоторых особенностях оценки заключения эксперта следователем и судом // Юристы-Правовед. 2018. № 4(87). С. 183–188. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-osobennostyah-otsenki-zaklyucheniya-eksperta-sledovatelem-i-sudom>.
12. Чельщикова О.В., Борсов А.И. К вопросу об оценке заключения судебной экспертизы // Актуальные проблемы науки и практики: гатчинские чтения – 2019: сборник научных трудов. 2019. URL: <https://lawinfo.ru/articles/2690/osobennosti-ocenki-sudebno-ekspertnogo-zaklyucheniya-na-primere-avtoekspertizy>.

YURIST AXBOROTNOMASI

3-SON

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 3

LAWYER HERALD

ISSUE 3

ISSN 2181-9416

DOI JURNAL: 10.34920/2181-9416/2026/3

2026-YIL